

FOTO: TWININGS

De spookstad leeft!

Steden kunnen op een gegeven moment hun bestaansredenen verliezen, overlijden en vervallen tot ware 'spooksteden'. Er zijn ook nieuwe steden of wijken die nooit echt tot leven komen. Of het moet zijn als toeristische attractie.

Een populaire attractie in Dublin is de Ghost Bus Tour die 's nachts plekken in de stad bezoekt waar het schijnt te spoken. Er zijn veel verhalen over gekwelde geesten, dood en verderf in Dublin, maar een toerist zal er toch vooral komen voor het leven en de dynamiek. Er bestaan echter steden die vooral aantrekkelijk zijn omdat ze doodverklaard zijn en de tijd er heeft stilgestaan. In zulke 'spooksteden' leven het verleden en hun geest voort.

De historicus Baker deed onderzoek naar spooksteden in de Amerikaanse staat Texas. Hij hanteerde daarbij de definitie dat de bestaansredenen van de stad verdwenen dient te zijn. De stad hoeft echter niet volledig verlaten te zijn. Ook een bijna uitgestorven stad met een *skeleton population* (een kleine groep overblijvers, red.) kun je volgens hem omschrijven als spookstad. Mogelijke oorzaken van het verdwijnen van de bestaansredenen en daarmee het 'overlijden' van steden zijn uitputting van natuurlijke grondstoffen,

Restanten van een gebombardeerd hotel in de ooit populaire wijk Varosa in Famagusta op Cyprus, die na de Turkse invasie in 1974 veranderde in een spookwijk.

economische ontwikkelingen, politieke controverses, natuurrampen, kernrampen, oorlogen en epidemieën. Denk verder aan de bouw van een stuwdam, waarvoor soms hele gemeenschappen moeten verhuizen, en andere infrastructurele ingrepen waardoor sommige plaatsen ineens veel slechter bereikbaar zijn dan andere.

Verwoesting of leegloop

Oradour-sur-Glane in Frankrijk is een duidelijk voorbeeld van een spookstad ontstaan als gevolg van oorlogsgeweld. Op 10 juni 1944 gingen de nazi's over tot massaslachting, plundering en vernieling als straf voor het Franse verzet. De ruïnes zijn nu een toeristische trekpleister, waardoor Oradour-sur-Glane waarschijnlijk in de huidige, overleden toestand meer bekend is dan voorheen. Hetzelfde geldt voor het Russische Pripjat, vlakbij de Tsjernobyl-kerncentrale. Na de fatale explosie in de centrale op 26 april 1986 werd een gebied in een straal van 30 kilometer ontruimd vanwege de radioactieve besmetting. Ondanks het aanhoudende stralingsgevaar worden er wel ramptoeristische excursies naar de overblijfselen van Pripjat georganiseerd.

De stad Kolmanskop in Namibië werd verlaten toen de diamantmijnen in de omgeving uitgeput raakten. De diamantkoorts trok veel gelukzoekers, die in de jaren 50 weer allemaal verdwenen. Sindsdien heeft de woestijn de plek weer teruggeëist. Of neem Amerikaanse nederzettingen van mijnwerkers zoals Jerome in Arizona, waar destijds veel koper gewonnen werd. Het vertrek van mijnwerkers werd ditmaal vooral ingegeven door economische ontwikkelingen, namelijk dalende prijzen voor koper na de Tweede Wereldoorlog.

Ook de nederzetting op het Japanse eiland Hashima verloor haar bestaansreden vanwege economische trends. Het afnemende belang van kolen door oliewinning op andere locaties leidde in de jaren 70 tot sluiting van de mijnen. De bewoners verdwenen van het eiland, dat aan zijn lot werd overgelaten.

Ook politieke ontwikkelingen kunnen spooksteden creëren. Dat geldt bijvoorbeeld voor Famagusta op Cyprus. Na de Turkse invasie van 15 augustus 1974 kwam er een hek om de tot dan toe drukbezochte toeristenwijk Varosha. De verlaten luxe hotels en appartementencomplexen zijn ten prooi gevallen

FOTO: TPROPHET

aan de elementen – een spookwijk aan zee.

Bakers definitie en de hiervoor genoemde voorbeelden van spooksteden gaan ervan uit dat een stad eerst dient te 'leven' voordat deze kan 'sterven'. Maar kunnen steden ook gepland en gebouwd worden en dan nooit tot leven komen? Bestaan 'doodgeboren' steden? Het lijkt erop in Clancy Quay in Dublin. Op een voormalig militair terrein, de Clancy Barracks, moest een levendige wijk komen met meer dan 700 appartementen en

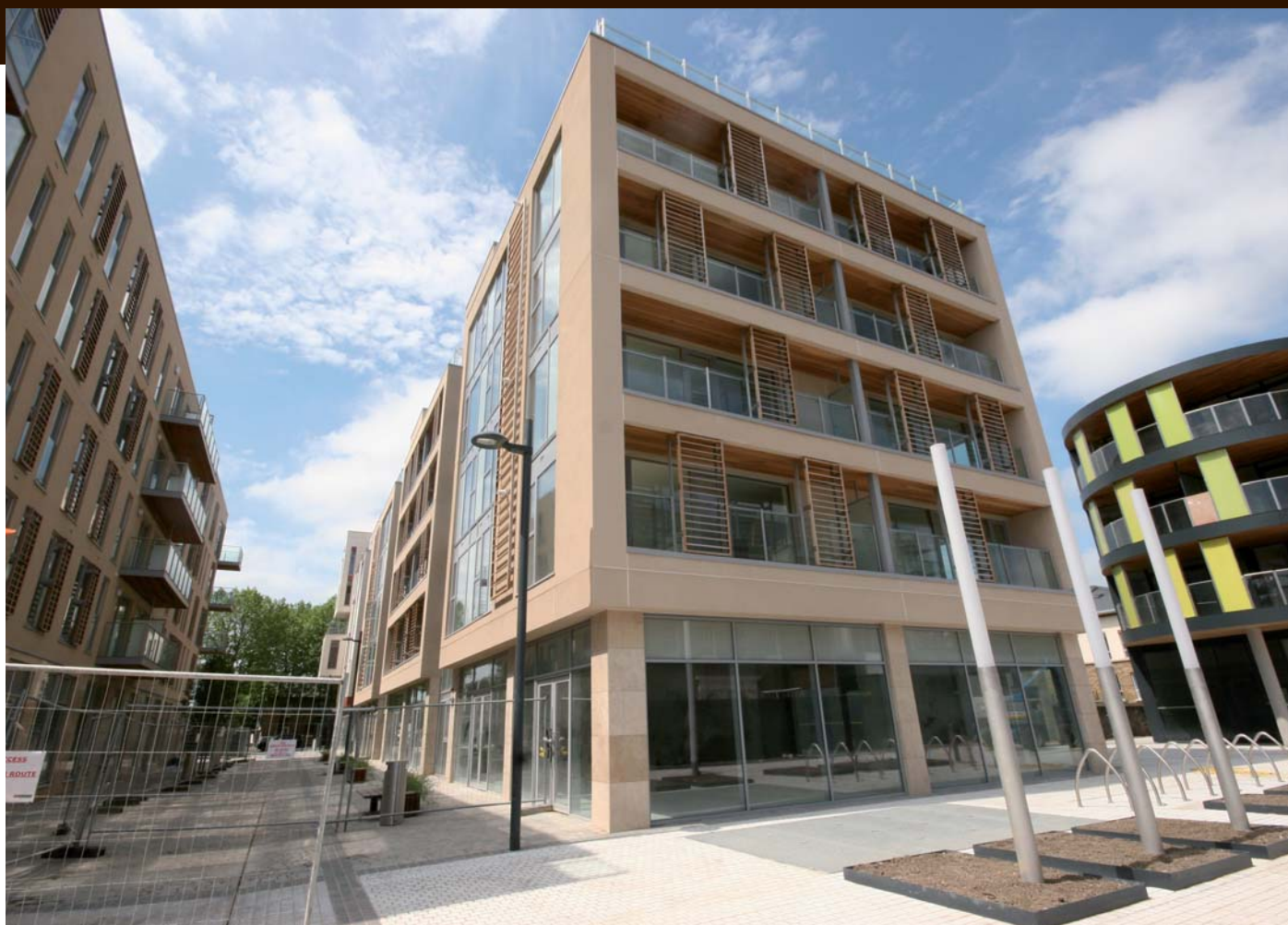
woningen plus voorzieningen zoals een hotel, winkels en restaurants, een crèche en een cultureel centrum. Een vitale woonwijk is Clancy Quay echter nooit geworden en dat geldt voor meer plekken in Ierland. Met hun onafgebouwde huizen, nooit aangelegde infrastructuur en eerste tekenen van verval doen sommige woonwijken zelfs al ruïneachtig aan.

Hoe komt Ierland, en Dublin in het bijzonder, aan zulke woonwijken die maar niet tot leven willen komen?

Terwijl de media in de jaren 90 jubelden over het economische wonder dat zich in Ierland voltrok, berichten ze nu over een Ierse economische crisis. Ierland wist als 'perifeer' gelegen lidstaat van de Europese Unie de afgelopen twintig jaar het economische peil van 'centraal' gelegen lidstaten verbazing-

Het dorpe Oradour-sur-Glane is na de verwoesting door de Duitsers bekender dan ooit

Een onaffe, lege straat in Clancy Quay, dat op de website van Columbia Estates nog steeds als 'the ultimate life style choice' wordt aangeprezen.

wekkend snel te naderen. Onder andere de lage vennootschapsbelasting en de aanwezigheid van elektronica- en softwarebedrijven maakten Ierland en vooral Dublin een zeer aantrekkelijke vestigingsplaats voor buitenlandse IT-bedrijven en hun werknemers. Appartementencomplexen en kantorenparken werden uit de grond gestampt, de huizenprijzen schoten omhoog en Ierland werd zowaar een immigratieland. Van de 'Keltische tijger' is bijna 15 jaar later slechts een schim over. De werkloosheid is hoog en er is weer sprake van emigratie, zoals eerder bij Ierse crises gebeurde. De woningmarkt is volledig ingestort en dat blijkt duidelijk in Clancy Quay. De woonwijk staat grotendeels leeg. Dublin lijkt buiten adem, ziek en op sommige plekken zelfs dood.

Levend of dood?

Maar wanneer kun je een stad of wijk overleden verklaren? Het lijkt onmogelijk een precieze grens tussen leven en dood te trekken. Het verschil tussen een levende en een dode stad is zeer fluïde en onduidelijk. Verhalen over en herinneringen aan een stad houden deze na overlijden immers levend. Ook als er

alleen een ruïne over is of zelfs geen enkel fysiek bewijs meer te vinden is van een stedelijke samenleving, leeft de stad voort in het collectieve geheugen.

Ook een op het eerste gezicht doodgeboren wijk kan daarom heel erg leven. Bijvoorbeeld door verhalen over de (nog) niet bereikte vitaliteit, historische achtergronden van de plek, en door een recent financieel fiasco. Spooksteden zijn dus levend en dood tegelijkertijd. Hun geest leeft voort onder bewoners en bezoekers. Levende betekenissen vullen de leegte die de dood achterlaat, en een blijvend verleden vervangt de vergankelijkheid. De interpretatie van betekenissen en het verleden van steden en hun ruïnes is echter nooit vrij of neutraal. Deze wordt gestuurd en selectief vermarkt door de toeristenindustrie. Die heeft al vele spook-

steden uit comateuze toestand wakker gekust met toeristische bezoekers en bestedingen. Het lijkt daarom een interessant idee een bezoek aan Clancy Quay toe te voegen aan de Ghost Bus Tour. Een nadruk op de dood van de wijk zou er paradoxaal genoeg weer leven in kunnen blazen. Het enige wat ontbreekt, is een verhaal over een gekwelde geest die rondwaart in een van de oude militaire barakken. Maar wellicht is de aanwezigheid van het financiële spook in de wijk al voldoende. •

Bronnen

- Baker, T. L. 2003. *More ghost towns of Texas*. University of Oklahoma Press, Norman.
- Duppen, J. van & B. Spierings 2011. Betekenisvolle leegte in Berlijn: de Cuvrybrache. *Geografie*, 20(1): 28-30.
- Edensor, T. 2007. Social practices, sensual excess and aesthetic transgression in industrial ruins. In K. A. Frank & Q. Stevens (eds.), *Loose Space: Possibility and Diversity in Urban Life*. Routledge, Londen.
- 'Ireland's crash: after the race.' *The Economist*, 17 februari 2011.
- Spierings, B. 1997. *Ierland: verre van perifeer*. Doctoraalscriptie, Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg.

De toeristenindustrie heeft veel spooksteden weer tot leven gebracht